

Спробуємо визначити основні аспекти комплектування централізованого бібліотечного фонду на прикладі Централізованої бібліотечної системи для дорослих м. Маріуполя, яка функціонує з 1 червня 1976 року. До складу означеної системи увійшли Центральна бібліотека ім. В.Г. Короленка, та дванадцять бібліотек-філій, три з яких сільські.

Комплектування фонду здійснюється шляхом щорічного планового комплектування, книгообміну, безоплатної передачі, отримання в дар, передплати періодичних видань. Сучасний фонд включає різні документи, що зберігаються на традиційних і нетрадиційних носіях. Відділ комплектування і обробки ЦБС для дорослих м. Маріуполя прагне забезпечити оперативне надходження літератури в підрозділи централізованої бібліотечної системи з урахуванням рівномірної книгозабезпеченості кожного філіалу, відповідно до профілю і в межах централізованого фінансування. Джерелом фінансування при поповненні бібліотечних фондів структурних підрозділів ЦБС для дорослих м. Маріуполя на сьогоднішній день є кошти з місцевого бюджету та спонсорські надходження.

Так в 2015 р. з місцевого бюджету ЦБС для дорослих м. Маріуполя придбано літератури на 131684 грн., що дозволило поповнити фонди на 2696 примірників галузевої та художньої літератури, яка користується попитом у читачів бібліотеки, а на передплату періодичних видань виділено 121432,46 грн.

В цьому ж році в дар до фондів ЦБС для дорослих м. Маріуполя передано було 2585 примірників літератури: за Державною програмою поповнення фондів отримано 208 примірників, інші джерела (література на заміну та отримання літератури за участь у фестивалі «Книга та преса») – 537 примірників [4].

Таким чином, процес комплектування бібліотечного фонду і, зокрема, фонду ЦБС для дорослих м. Маріуполя здійснюється за трьома видами (поточне, ретроспективне, рекомлектування) та на підставі очного або заочного типу його поповнення. В сучасних умовах їх формування є дуже гострим і актуальним питанням, оскільки установи на практиці стикаються з багатьма проблемами під час роботи. Це пов'язано з пошуком нових джерел фінансуванням; співпрацею книговидавничих та книготорговельних організацій при закупівлі необхідної інформаційної продукції для користувачів; також популяризації бібліотечних установ з метою повернення інтересу до них потенційних читачів.

Література

1. Васильченко М.П. Бібліотечні фонди / М.П. Васильченко, Н.М. Кушнарєнко, В.А. Мільман. – Харків: Основа, 1993. – 150 с.
2. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України зі змінами, внесеними згідно із Законами від 25.02.2016 р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>
3. Соляник А.А. Система документоснабження библиотечных фондов / А.А. Соляник. – Москва: Либерея-Бибинформ, 2007. – 128 с.
4. Статистичний річний звіт ЦБС для дорослих м. Маріуполя за 2015 рік // Поточний архів ЦБС для дорослих м. Маріуполя. – Маріуполь, 2015. – 39 арк.

УДК 026(477)«9/12»(043)

Охріменко О.В.

МОНАСТИРСЬКІ І ЦЕРКОВНІ БІБЛІОТЕКИ ЧАСІВ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

В історії формування бібліотечної справи України особливе місце займає період Київської Русі. Саме в цей час на слов'янських землях виникли перші бібліотеки, формувалися перші книжкові фонди, закладалися основи бібліотечної справи.

Книжкова справа у Київській Русі у різних своїх проявах знайшла своє відображення у наукових розвідках Д. С. Ліхачова, Б. О. Рибаківа, М. Н. Тихомірова, П. П. Толочка, М. Ю. Брайчевського, Н.Г. Солонської тощо.

Основним джерелом щодо визначення параметрів результативності дослідження означеної у доповіді проблеми були і залишаються давньоруські літописні зводи і окремі літописи, різних за часом і територією розповсюдження, літописних ізводів, а саме Іпатіївський літописний звід («Повість врем'яних літ», «Київський літописний звід», «Галицько-Волинський літопис»). Переглянуті джерела дозволили вивчити історію складання книжкових фондів у монастирях, їхнього обліку і зберігання та організацію книгописання і поширення книг.

За повідомленнями літописців, перші бібліотеки у Київській Русі з'являються за часів Володимира Святославича при монастирях і соборах, кількість яких у XI–XIII ст. досягала 70 [3, с.174]. Наприкінці X ст. існували Київська (Переяславська) митрополія, єпископії в Новгороді та Ростові, кафедри у Білгороді, Чернігові, Володимирі-Волинському, Полоцьку, Турові. При монастирях створювалися бібліотеки. Книгосховищем слугували палати та хори [3, с. 183]. «Судійський статут», запроваджений на Русі у другій половині XI ст., зобов'язував монастирі створювати бібліотеки, скрипторії, школи, іконописні майстерні,

шпиталі[3, с.226]. Богослужіння у них вимагало відповідної літератури. Бібліотека перебувала у відданні спеціального брата-бібліотекаря. Братія, згідно з його розпорядженням, повинна була приходити у певний час для читання книг[4, с.316].

Монастирі слугували центрами писемності та освіти. Більш-менш заможний монастир зазвичай мав велику бібліотеку. Тут вироблялися певні навички писарів, які займалися переписом книг, тут створювалися літературні пам'ятники, подібні до життів святих, легенд, літописів. Створюючи літописи та переписуючи книги, бібліотеки монастирів відігравали особливу роль у поширенні грамоти й освіти, виступали своєрідним індикатором суспільно-політичного та духовного життя країни.

Статут монастирів передбачав посаду книгозберігача і зобов'язував монахів читати книги. Монастирські бібліотеки, крім зберігання і поширення релігійних творів, одночасно виступали центрами світської літератури. Обсяг книжкових фондів монастирських бібліотек залежав від ролі монастиря в церковному житті, його популярності, економічної спроможності тощо. Однією з особливостей формування книжкових фондів монастирських бібліотек була їхня тематична спрямованість. За змістом фонди монастирських бібліотек поділялися на три основні розділи: книги літургійні; книги для колективного обов'язкового читання; книги келійні, для особистого читання, серед яких були також і світські твори.

Фонди монастирських бібліотек комплектувалися двома способами:

- книги безпосередньо переписувалися у самих монастирях і самостійно перекладалися з грецької чи староболгарської мов. Оригінали творів для перекладу й переписування монастирі добували шляхом обміну цих творів. Для переписування книг при монастирях засновувалися скрипторії, в яких літописці писали літописи і хроніки. Іноді книги замовлялися з-за кордону;

- книги були придбані за кошти, які виділялися фундаторами монастирів. До монастирських бібліотек книги надходили також як внесок від монархів, патріархів, митрополитів, представників відомих князівських та заможних сімей, державних діячів тощо.

За традицією, у бібліотеках монастирів книжки читали колективно, під час трапези, або індивідуально – у келіях, братських лікарнях. Проте з часом фонди бібліотек почали поповнюватися збірниками, прологами, златоусниками, учительними і тлумачними Євангеліями, патериками тощо, що значно розширило коло читачів. Крім настоятелів, монахів-ремесників, діловодів та писарів, читачами бібліотек були також діти. Зміст, який вкладався у читання, передбачав релігійно-моральне удосконалення особистості, формування у неї громадської думки, утвердження соціально-значущих цінностей, патріотичне, моральне й естетичне виховання, залучення до християнської віри.

Книги (рукописні та друковані), що зберігалися в фондах монастирських бібліотек, відображали ідеали світського життя, моральні орієнтири, ставлення людей до своєї історії, допомагали закладати основи національної самосвідомості, виконуючи при цьому навчальну, освітню, виховну, культурну функції.

Першим сховищем богослужбових книг, згідно з «Повістю минулих літ», стала велична Десятинна церква, споруджена Володимиром Великим у Києві у 986–996 рр. У літописі говориться, що князь Володимир прикрасив цю церкву не тільки іконами, хрестами і церковними судинами, а й книгами, привезеними з Корсуня[2, с. 195].

Ярослав Мудрий, згідно з «Повістю...», запросив безліч переписувачів для перепису слов'янських і перекладу грецьких книг, частину з яких він «положи у святой Софії церкви» [2, с. 241], заснувавши, таким чином, бібліотеку при храмі у 1037 р.

Ще одна велика бібліотека Київської Русі була відкрита у Великому Новгороді при храмі Святої Софії. Цей собор був збудований сином Ярослава Мудрого новгородським князем Володимиром у 1045-1051 рр.

Особливою у розвитку книжної справи на Русі була роль Києво-Печерського монастиря, заснованого у в 1051 р. монахом Антонієм з Любича [2, с. 253]. Тут зберігалися не тільки книги з грецьких монастирів – в його стінах бере свій початок руське літописання. Монастир вирізнявся значною чисельністю братії, серед яких були не тільки професійні переписувачі, а й письменники, автори майбутніх літописів та агіографічної літератури. Серед них, особлива роль належить настоятелю монастиря Феодосію, якого дослідники проблеми, не без підстав, вважають автором багатьох агіографічних творів, що збереглися в рукописах. Учнем Феодосія називає себе монах Нестор – автор славнозвісної «Повість минулих літ». За невеликий відрізок часу Києво-Печерський монастир став центром давньоруської писемності і освіти.

Необхідно прислухатися і до повідомлення М. Н. Тихомирова про те, що у київській церкві Святого Іллі, збудованої ще у 944 р., існувала невелика книгозбірня з фондом богослужбової літератури грецького походження [3, с.86].

Отже, протягом понад трьох століть у Київській Русі монастирські і церковні бібліотеки збирали книги, піклувалися про їхнє зберігання, широко використовували їх у богослужбовій, освітянській і культурницькій діяльності. На жаль, лише частина пам'яток давньоруської книжної культури, що колись

належала бібліотекам різних монастирів, соборів і церков, збереглася до нашого часу. Проте, книжна справа, закладена у Х– XIIIст. знайшла своє продовження у бібліотечній і друкарській справі сучасної України.

Література

1. Брайчевський М.Ю. Утвердження християнства на Русі [Електронний ресурс] / М. Ю. Брайчевський. – Київ : Наукова думка, 1988. – 262 с. – Режим доступу: http://chtyvo.org.ua/authors/Braichevskiy_Mykhailo/Utverdzhennia_khrystyianstva_na_Rusi/
2. Повість врем'яних літ: Літопис (За Іпатським списком) / Пер. з давньорус., післяслово, комент. В. В. Яременка. – Київ : Радянський письменник, 1990. – 558 с.
3. Тихомиров Н. Древнерусские города [Электронный ресурс] / Н. Тихомиров. – Изд. 2-ге, доп и перераб. – Москва: Политиздат, 1956. – Режим доступа: <http://www.russiancity.ru./books/b56.htm>.
4. Толочко О. П. Київська Русь / О. П. Толочко, П.П. Толочко. – Київ: Альтернативи, 1998. – 352 с.

УДК 023(477):34(043)

Редкач А.В.

ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ

Діяльність будь-якого соціального інституту визначається набором правових і соціальних норм, сформованих у певну легітимну і санкціоновану систему. У системі управління бібліотечною справою найважливіша роль належить законодавству, створенню законів – нормативних актів найвищої юридичної сили та довгострокової дії, регулюючих різні сторони бібліотечної діяльності, відносини державної влади, бібліотек та населення [1, с. 67].

Основою державної політики в бібліотечній галузі є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками. Держава підтримує бібліотечну сферу та її розвиток шляхом гарантованого фінансування бібліотек, пільгової податкової, кредитної та цінової політики, координує діяльність бібліотек усіх форм власності, регулює діяльність бібліотек, що є в державній і комунальній власності [2, с. 5].

Діяльність бібліотек базується на Конституції України, Законах України, а саме : Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про культуру», «Про обов'язковий примірник документів», «Про інформацію», «Про національну програму інформатизації», «Про національну програму інформатизації» та на Постановах Кабінету Міністрів.

Основний закон, який регулює діяльність бібліотек є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995 рік.), який визначає статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності, встановлює вимоги до формування та збереження бібліотечних фондів, бібліотечного обслуговування, визначає права громадян на отримання бібліотечних послуг та скарбів національної й світової культури, зосереджених у бібліотечних фондах. Гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках.

У статті 1 цього закону дається визначення поняттю «бібліотека» – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей [3].

Відповідно до Закону України «Про культуру» (2010 рік), який забезпечує права громадян на доступ до культурних цінностей, бібліотеки, відносяться до базової мережі закладів культури та здійснюють бібліотечно-інформаційну діяльність у сфері культури. Таким чином, діяльність бібліотеки розглядається у контексті загального розвитку культури. Інформація, яку надають суспільству бібліотеки, є основою для розвитку освіти, науки, культури, тобто для задоволення інформаційних потреб сучасного суспільства [4].

Законом України «Про обов'язковий примірник» (1999 рік) визначає правові засади функціонування системи обов'язкового примірника документів та регулює інформаційні відносини, пов'язані з поповненням бібліотечних фондів [5].

Відносини щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації регулюється Законом України «Про інформацію» (1992 рік) [6].

У нових технологічних умовах бібліотеки є активними суб'єктами цього процесу. Залучаючи широке коло користувачів до роботи у новому комунікативному форматі, у тому числі мережевому використанні інформаційних ресурсів, бібліотеки сприяють поступовому формуванню у різних верств населення інформаційної свідомості.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

ДЕБЮТ

*Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету*

Маріуполь – 2017

ББК 94 я 43
УДК 08 (063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2017 / За заг. ред. д.політ.н., проф. К.В. Балабанова, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2017. – 151 с.

Редакційна колегія: д.і.н., професор В.Ф. Лисак, к.і.н., доцент І.О. Петрова, к.н.соц.ком., доцент В.О. Кудлай, д.і.н., професор В.М. Романцов, к.політ.н., доцент М.В. Булик, к.політ.н., доцент О.Л. Гільченко, к.і.н., доцент Ю.В. Рябуха, к.політ.н., доцент К.А. Трима, к.і.н., доцент О.С. Цибулько

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням історії, міжнародних відносин, політології, документознавства, філософії, соціології тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 2 від 31.01.2017.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.